

The Structural Pattern of Family Functioning Based on Religious Orientation in Working Men and Women of Hamedan City with the Role of Resilience as a Mediator

Vahid Motahari moayed¹, Masoumeh JianBagheri², Parisa Peyvandi³, Mohammad Reza Bliad⁴, Marjan Hossienzadeh Taghvai.⁵

1-phD Student, Department of Psychology , Karaj Branch , Islamic Azad university , Karaj , Iran.

2- Assistant Professor , Department of Psychology , Karaj Branch , Islamic Azad university , Karaj , Iran. (Corresponding Author). E-mail: mbagheri.phd88@yahoo.com

3- Assistant Professor Department of Psychology , Karaj Branch , Islamic Azad university , Karaj , Iran

4- Assistant Professor Department of Psychology , Karaj Branch , Islamic Azad university , Karaj , Iran.

5- Assistant Professor Department of Psychology , Karaj Branch , Islamic Azad university , Karaj , Iran.

Received:28/01/2023

Accepted:30/12/2023

Abstract

Introduction: Family functioning refers to the effectiveness of family members in emotional communication, family rules, family communication and coping with external events.

Aim: The present study was conducted with the aim of investigating the structural pattern of family functioning based on religious orientation in working men and women of Hamedan city with the role of mediator of resilience.

Method: The current research was descriptive-correlation based on structural equation modeling. The research population included all married men and women working in government organizations in Hamadan city in 1400-1401. The sample size was 335 working men and women available by non-random sampling method. Family functioning questionnaire (FAD), religious orientation scale (ROS) and resilience scale (RISC) were used. Data analysis software was SPSS-21 and AMOS-24.

Results: The results showed that religious orientation ($\beta = -0.518$ and $p = 0.001$) and resilience ($\beta = -0.236$ and $p = 0.001$) have a direct effect on family functioning and religious orientation mediates resilience on Family performance was also significant at 0.1 level. In the following, the indirect relationship of the proposed model was investigated, and a significant value was obtained for the approximation index of goodness of fit (PCLOSE) of 0.001 and the RMSEA index equal to 0.073, which indicated the fit of the model.

Conclusion: The results showed that religious orientation can explain the functioning of the family with regard to the role of resilience, so psychologists are recommended to strengthen the functioning of the family and strengthen the foundations of families by holding psychological workshops centered on religion and spirituality. With the help of resilience training to administrative staff. These people help.

Keywords: Family Functioning ‘Resilience’ Psychological, Religious Orientation, ‘Structural pattern

Motahari moayed V, Jian Bagheri M, Peyvandi P, Bliad M R, Hossienzadeh Taghvai M. The Structural Pattern of Family Functioning Based on Religious Orientation in Working Men and Women of Hamedan City with the Role of Resilience as a Mediator. Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry 2024; 11 (2) :71-75 URL: <http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-2121-fa.html>

Copyright © 2018 the Author (s). Published by Kurdistan University of Medical Sciences. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial License 4.0 (CCBY-NC), where it is permissible to download, share, remix, transform, and build upon the work provided it is properly cited. The work cannot be used commercially without permission from the journal.

الگوی ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی در مردان و زنان با نقش میانجی تاب‌آوری

وحید مظهری موید^۱، معصومه ژیان باقری^۲، پریسا پیوندی^۳، محمدرضا بلیاد^۴، مرجان حسین زاده تقوایی^۵

۱. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۲. استادیار، گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول). ایمیل: mbagheri.phd88@yahoo.com

۳. استادیار، گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۴. استادیار، گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۵. استادیار، گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۵/۰۶

چکیده

مقدمه: عملکرد خانواده اشاره به اثربخشی اعضای خانواده در ارتباط عاطفی، قوانین خانواده، ارتباطات خانوادگی و مقابله با رویدادهای بیرونی دارد.

هدف: مطالعه حاضر با هدف بررسی الگوی ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی در مردان و زنان شاغل شهر همدان با نقش میانجی تاب‌آوری انجام شد.

روش: پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی به روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متأهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. حجم نمونه به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس ۳۳۵ نفر زن و مرد شاغل بودند. از پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD)، مقیاس جهت‌گیری مذهبی (ROS) و مقیاس تاب‌آوری (RISC) استفاده شد. نرم‌افزار تحلیل داده‌ها برنامه SPSS-21 و AMOS-24 بود.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی ($\beta = -0/518$ و $p = 0/001$) و تاب‌آوری ($\beta = -0/236$ و $p = 0/001$) اثر مستقیم بر عملکرد خانواده دارد و جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری تاب‌آوری بر عملکرد خانواده نیز در سطح ۰/۱ معنادار بود. در ادامه رابطه غیرمستقیم مدل پیشنهادی بررسی شد که مقدار معناداری برای شاخص تقریب برازندگی (PCLOSE) ۰/۰۰۱ و شاخص RMSEA برابر ۰/۰۷۳ به دست آمد که نشان دهنده برازش مدل بود.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی با توجه به نقش تاب‌آوری می‌تواند تبیین‌کننده عملکرد خانواده باشد؛ بنابراین به روانشناسان توصیه می‌شود با برگزاری کارگاه‌های روان‌شناختی با محوریت مذهب و معنویت و با کمک آموزش تاب‌آوری به کارکنان ادارات به تقویت عملکرد خانواده و تحکیم بنیان خانواده‌های این افراد کمک کنند.

کلیدواژه‌ها: الگوی ساختاری، تاب‌آوری، روانی، جهت‌گیری مذهبی، عملکرد خانواده.

مقدمه

مذهبی مقابله با مشکلات و استرس را از راه درک موقتی بدون ناراحتی‌های روان‌شناختی یا رنج‌های زندگی تسهیل می‌کند و سبب احساس کنترل بر موقعیت می‌شود (حمید و همکاران، ۲۰۲۳).

تاب‌آوری^۳، به عنوان توانایی خم شدن اما نشکستن، شروع دوباره موفقیت‌آمیز بعد از یک دوره دشوار و حتی رشد کردن در مواجهه با تجربیات نامطلوب زندگی هستند. لذا تاب‌آوری خانواده عاملی است که به اعضای خانواده در مواجهه و سازگاری با شرایط سخت و استرس‌زای زندگی کمک کرده (هرمن^۴ و همکاران، ۲۰۲۱) و آن‌ها را در برابر اختلالات روانی و مشکلات زندگی محافظت می‌کند و به‌عنوان تعامل بین سلامت روان‌شناختی، جسمی و اعضای خانواده تلقی می‌شود و برای عملکرد مطلوب خانواده بسیار مهم است (ایوایولیتی و پزیرکیانیدس^۵، ۲۰۲۰).

اعتقادات مذهبی به‌عنوان تکیه‌گاه و پشتیبان برای سازگاری بیشتر فرد، عمل می‌کند. مذهب می‌تواند در مراحل ارزیابی اولیه تهدیدکننده زندگی و موجودیت شخص، دخالت و به‌عنوان یک عامل میانجی عمل کند. همچنین در مراحل ارزیابی مجدد و پس از وقوع مشکل، مذهب می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد و امیدواری و معنی‌جویی بیشتری را در فرد ایجاد کند. علاوه بر این، مذهب در مرحله تفسیر رویدادها می‌تواند بر روی نتایج و پیامدهای حاصل از عوامل استرس‌زا اثر بگذارد، از سوی دیگر در تبیین نقش تاب‌آوری به‌عنوان نقش میانجی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و عملکرد خانواده می‌توان گفت که نبود مهارت تاب‌آوری با ایجاد

خانواده واحد اجتماعی و نظام سازمان‌یافته و بنیادی‌ترین نهاد جامعه است که در بقا و رشد نوع بشر نقش بسزایی دارد. خانواده با کارکرد مطلوب به سالم‌سازی فضای جامعه کمک می‌کند و اثرگذارترین نهاد در شکل‌گیری شخصیت آدمی است (گاتفید^۱، ۲۰۲۱).

عملکرد خانواده اشاره به اثربخشی اعضای خانواده در ارتباط عاطفی، قوانین خانواده، ارتباطات خانوادگی و مقابله با رویدادهای بیرونی اشاره دارد. مدل مک‌مستر از عملکرد خانواده و مدل فرآیندی عملکرد خانواده پیشنهاد می‌کنند که هر چه عملکرد خانواده بهتر باشد، وضعیت سلامت جسمی و روانی اعضای خانواده بهتر است. عملکرد خانواده مبنای تحقق رشد سالم جسم و روان اعضای خانواده و ارتباط آن‌ها با جامعه است (پانگ و همکاران، ۲۰۲۱). جهت‌گیری مذهبی، دیدگاهی فردی در مورد موقعیت دین در زندگی است (مانیر و مالیک^۲، ۲۰۲۰).

باورهای معنوی و مذهبی اعتمادبه‌نفس افراد را افزایش می‌دهد و یک دیدگاه اسنادی سازنده برای افراد فراهم می‌کند که دریافتن معنا و هدف در زندگی به افراد یاری می‌رساند. در حیطه هیجانی، رفتارهای معنوی با ارضای نیازهای ذاتی افراد به وابستگی و ارتباط، عاطفه منفی مانند اضطراب و افسردگی را کاهش می‌دهد و احساس امنیت را برای افراد فراهم می‌کند. در حیطه رفتاری، رفتارهای مذهبی و معنوی مانند دعا، نیایش و عبادت اثرهای آسیب‌زای استرس را از راه شبکه‌های حمایتی و ارتقای رفتارهای سلامت تعدیل می‌کند. معنویت و باورهای

4. Heerman

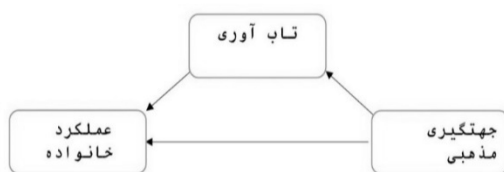
5. Aivalioti & Pezirkianidis

1- Gottfried

2. Malik & Munir.

3. resilience

هزینه‌ها و بار مالی‌ای که بر سازمان‌ها و نهادهای دولتی به خاطر مشکلات زناشویی همسران تحمیل می‌شود و مهم‌تر از آن مخاطره سلامت روانی فرزندان که در این گونه مناسبات درگیر می‌شوند، ضرورت توجه به عوامل زیربنایی تأثیرگذار در روابط زوجین که جهت‌گیری مذهبی، تاب‌آوری، نمونه‌ای از آن است را فراهم می‌کند چراکه به ریشه‌یابی منشأ و منبع مشکلات آن‌ها کمک می‌کند و از این رهگذر به بهبود ارتباطات زناشویی و پایداری ازدواج منجر می‌شود و به استقرار خانواده‌هایی با عملکرد سالم و بالنده می‌انجامد. در این جهت سنخ‌شناسی‌های متعددی از سوی روانشناسان ارائه شده است؛ بنابراین برای بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه و خانواده‌ها، ضروری است تحقیقات متعددی در مورد جهت‌گیری مذهبی افراد و همچنین نحوه انجام نقش‌ها و وظایف در خانواده تاب‌آوری صورت گیرد. پژوهش حاضر باهدف بررسی الگوی ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی در مردان و زنان شاغل شهر همدان با نقش میانجی تاب‌آوری صورت گرفت.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

نگرش منفی نسبت به خود و قضاوت سریع درباره نبود مهارت مقابله‌ای در مواجهه با بحران و ناکامی، به شکل-گیری احساس خودکم‌بینی منجر می‌شود و تاب‌آوری، میزان توانایی سازگاری افراد در مقابله با بحران و عامل مثبت در سلامت اجتماعی و روانی است (ویس^۱ و همکاران، ۲۰۱۳).

عملکرد ضعیف خانواده اثر مخرب کمتری بر افرادی که تاب‌آوری بالایی دارند، می‌گذارد. افراد با تاب‌آوری بالا نتایج منفی یک عملکرد مخرب و معیوب را می‌بینند و کاملاً آن نتایج را در درون خود حس می‌کنند؛ ولی به دلیل سازگاری بالایی که دارند، بلافاصله خود را با شرایط جدید وفق می‌دهند و اجازه نمی‌دهند که شرایط جدید آرامش روان‌شناختی آن‌ها را از بین ببرد.

اسکالیسکی و همکاران^۲ (۲۰۲۰) در مطالعات خود گزارش دادند بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری و راهبردهای سازگاری ارتباط معناداری وجود دارد؛ بنابراین معنویت، عامل کلیدی برای پرورش تاب‌آوری دانسته شده است (شاو^۳، ۲۰۲۰). تبیینی از رابطه جهت‌گیری مذهبی درونی با تاب‌آوری، احساس قدرت و آرامش درونی حاصل از باورهای عمیق مذهبی است که در شرایط دشوار، منبعی بزرگ برای رسیدن به آرامش و پذیرش موقعیت محسوب می‌شود. دین و معنویت موجب پدید آیی معنا در زندگی می‌شود و همین موضوع تاب‌آوری را در افراد بالا می‌برد. با استناد به آیه شریفه «آگاه باشید با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد» (رعد، ۲۸).

³. Shaw

¹. Weiss

². Skalisky & et al

روش

آمار توصیفی میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد و برای تحلیل داده‌ها و پاسخگویی به فرضیه‌های پژوهش از آمار استنباطی روش مدل یابی ساختاری در محیط نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ و AMOS نسخه ۲۶ استفاده شد.

ابزار

پرسشنامه عملکرد خانواده^۱ (FAD): این پرسشنامه توسط اپشتاین، بالدوین و بیشاب در سال ۱۹۸۳ ساخته شد که دارای ۶۰ سؤال و ۷ مؤلفه است که شامل حل مسئله؛ ارتباطات؛ نقش‌ها^۲؛ پاسخ‌دهی عاطفی؛ آمیزش عاطفی؛ کنترل رفتار^۳؛ است و عملکرد کلی^۴ را اندازه‌گیری می‌کند (فرشاد و همکاران، ۱۳۹۷). نمره‌گذاری به صورت ۴ درجه‌ای لیکرت است که به کاملاً موافقم ۱ نمره، موافقم ۲ نمره، مخالفم ۳ نمره و کاملاً مخالفم ۴ نمره تعلق می‌گیرد (کوکس^۵ و همکاران، ۲۰۱۸). ابعاد پرسشنامه شامل حل مسئله (۶ سؤال)، ارتباط یا تعامل (۹ سؤال)، نقش‌ها (۱۱ سؤال)، پاسخگویی عاطفی (۶ سؤال)، درگیری عاطفی (۷ سؤال)، کنترل رفتاری (۹ سؤال) و عملکرد کلی خانواده است. در مطالعه آدنچی، آکیندل-اسکار و ماییکوجی (۲۰۲۰) ضریب پایایی پرسشنامه برای ابعاد کارکرد خانواده بالای ۰/۷۰ به دست آمده است. در ایران آقاجری و همکاران (۱۴۰۰) ضریب پایایی ۰/۸۲ و ضریب تصنیف ۰/۸۳ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی پرسشنامه عملکرد خانواده از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای حل مسئله ۰/۸۲، ارتباطات ۰/۷۳، نقش‌ها ۰/۷۶، پاسخ‌دهی عاطفی ۰/۷۲

روش این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع همبستگی با تکیه بر مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متأهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول (تاباچینگ و همکاران ۲۰۰۷)؛ به نقل از شریفیان و همکاران، (۱۳۹۹) استفاده شد. فرمول موردنظر به این صورت است که تعداد متغیرهای پیش‌بین را ضربدر ۸ کرده و حاصل ضرب به دست آمده به اضافه ۵۰ می‌شود؛ بنابراین حجم نمونه ۲۱۰ نفر به دست می‌آید؛ اما از آنجایی که احتمال ناقص بودن برخی پرسشنامه‌ها وجود داشت و برای تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج، حجم نمونه ۳۵۰ نفر انتخاب شد که بعد از گردآوری آنلاین پاسخنامه پژوهشگر تعداد ۳۳۵ پاسخنامه را دریافت کرد. لذا حجم نمونه در این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس و به جهت پیشگیری از ابتلا به کووید ۱۹ به شیوه آنلاین صورت گرفت.

ملاک‌های ورود شامل شاغل بودن، متأهل بودن، سکونت در شهر همدان و تمایل و رضایت برای تکمیل پرسشنامه‌ها و ملاک خروج تمایل نداشتن به پر کردن پرسشنامه در نظر گرفته شد. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی موافقت و تمایل شخصی برای شرکت در پژوهش در نظر گرفته شد، پرسشنامه‌ها به صورت بی‌نام پاسخ داده شد و داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های پژوهش در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفت. برای توصیف داده‌ها از

5. Cox

1. Family Assessment Device (FAD)
2. roles
3. behavior control
4. general functioning

سؤالات ۳ و ۸ را اندازه گیری می کند (خدابخشی کولایی و همکاران، ۱۳۹۸). نمره گذاری مقیاس به صورت پنج درجه ای لیکرت است به این صورت که برای کاملاً مخالفم نمره ۰، مخالفم نمره ۱، نظری ندارم نمره ۲، موافقم نمره ۳، کاملاً موافقم نمره ۴ در نظر گرفته شده است (مرادی و قدرتی میر کوهی، ۱۳۹۹). حداقل نمره ۰ و حداکثر نمره ۱۰۰ است و نقطه برش این مقیاس نمره ۵۰ است. به طوری که نمره بالاتر از ۵۰ نشانگر افراد دارای تاب آوری خواهد بود (روحانی و اشراقی، ۱۳۹۸). نمره بیشتر نشان دهنده تاب آوری بیشتر افراد است (مام شریفی و همکاران، ۱۴۰۱). کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۸۹ گزارش نمودند. در ایران عیوضی، کرمی و حاتمیان (۱۳۹۸) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۵ گزارش نمودند. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی مقیاس تاب آوری از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب تصور از شایستگی فردی ۰/۷۵، تحمل عاطفه منفی ۰/۷۶، پذیرش مثبت تغییر ۰/۸۹، کنترل ۰/۷۲، تأثیرات معنوی ۰/۷۳ و کل مقیاس ۰/۸۲ محاسبه و به دست آمد.

آمیزش عاطفی ۰/۸۲، کنترل رفتار ۰/۹۰، کنش کلی ۰/۷۶ و کل پرسشنامه ۰/۸۲ به دست آمد.

مقیاس جهت گیری مذهبی (ROS): این پرسشنامه توسط آلپورت و روز در سال ۱۹۵۰ ساخته شد. از این پرسشنامه برای سنجش جهت گیری مذهبی با تکیه بر اسلام استفاده می شود که ۲ مؤلفه عقاید-مناسک با ۴۳ سؤال و اخلاق با ۲۷ سؤال را اندازه گیری می کند. نمره گذاری آن در طیف لیکرت ۴ درجه ای است به این صورت که به کاملاً مخالفم ۱ نمره تا حدودی مخالفم ۲ نمره تا حدودی موافقم ۳ نمره و کاملاً موافقم ۴ نمره تعلق می گیرد. دامنه نمرات بین ۷۰ تا ۲۸۰ در نوسان است و نمره بالاتر در آن نشان دهنده دین داری بیشتر است. سازندگان پرسشنامه آلفای کرونباخ آن را بررسی و ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۹۵، اخلاق ۰/۷۹ و کل سؤالات ۰/۹۴ به دست آورده اند و روایی محتوایی آن از راه جمع آوری نظرات کارشناسان اسلامی بررسی و میزان آن ۰/۷۷ گزارش کرده است (آذربایجانی، ۱۳۸۲). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی مقیاس جهت گیری مذهبی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۸۲، اخلاق ۰/۷۹ و کل مقیاس ۰/۹۲ به دست آمد.

مقیاس تاب آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC):

این پرسشنامه توسط کانر و دیویدسون در سال ۲۰۰۳ ساخته شد، این مقیاس ۲۵ سؤال دارد و ۵ خرده مقیاس تصور از شایستگی فردی^۳ با سؤالات ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۶، ۱۷، ۲۳، ۲۴ و ۲۵؛ تحمل عاطفه منفی^۴ با سؤالات ۶، ۷، ۱۴، ۱۵، ۱۹، ۱۸ و ۲۰؛ پذیرش مثبت تغییر^۵ با سؤالات ۱، ۲، ۴، ۵ و ۸؛ کنترل^۶ با سؤالات ۱۳، ۲۱ و ۲۲؛ تأثیرات معنوی^۷ با

4. tolerance of negative affects
5. positive acceptance of change
6. control
7. spirituality

1. Religious Orientation Scale (ROS)
2. Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC)
3. personal competence

یافته‌ها

بود. در خصوص وضعیت تحصیلات زنان ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) دیپلم، ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) فوق دیپلم، ۸۷ نفر (۵۴ درصد) لیسانس، ۲۷ نفر (۱۶/۸ درصد) فوق لیسانس و ۱۹ نفر (۱۱/۸ درصد) دکترا بودند. در خصوص وضعیت تحصیلات مردان ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) دیپلم، ۱۳ نفر (۷/۵ درصد) فوق دیپلم، ۸۶ نفر (۴۹/۴ درصد) لیسانس، ۵۴ نفر (۳۱ درصد) فوق لیسانس و ۷ نفر (۴ درصد) دکترا بودند.

بر اساس نتایج ۱۶۱ نفر (۴۸/۱ درصد) زن و ۱۷۴ نفر (۵۱/۹ درصد) مرد بودند. در گروه زنان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) ۲۳ تا ۳۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۳۴ تا ۴۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالا بودند. میانگین و انحراف معیار سن زنان ۳۵/۰۹ و ۶/۶۷۶ بود. در گروه مردان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) ۲۳ تا ۳۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۳۴ تا ۴۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالا بودند. میانگین و انحراف معیار سن مردان ۳۷/۷۸ و ۶/۴۴۸ بود.

جدول ۱: تعداد، کمینه، بیشینه، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	تعداد	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد
حل مسئله	۳۳۵	۴	۱۲	۷/۰۲	۲/۶۴۷
ارتباطات	۳۳۵	۷	۲۷	۱۵/۱۳	۵/۷۰۳
نقش‌ها	۳۳۵	۹	۳۴	۱۶/۴۷	۷/۶۰۴
پاسخدهی عاطفی	۳۳۵	۹	۳۳	۱۶/۹۰	۷/۸۲۵
آمیزش عاطفی	۳۳۵	۸	۳۰	۱۵/۱۷	۷/۲۶۰
کنترل رفتار	۳۳۵	۱۰	۲۹	۱۶/۳۷	۶/۷۵۴
عملکرد کلی	۳۳۵	۱۲	۳۵	۲۰/۴۰	۸/۹۲۴
نمره کل عملکرد خانواده	۳۳۵	۶۰	۱۹۵	۱۰۷/۴۹	۴۱/۱۳۶
عقاید-مناسک	۳۳۵	۴۳	۱۲۱	۶۴/۷۵	۲۲/۳۶۳
اخلاق	۳۳۵	۲	۸۲	۴۷/۷۳	۱۷/۲۴۴
نمره کل جهت‌گیری مذهبی	۳۳۵	۴۵	۲۰۲	۱۱۲/۴۸	۳۶/۷۸۸
تصور از شایستگی فردی	۳۳۵	۲	۱۹	۹/۲۴	۴/۱۵۶
تحمل عاطفه منفی	۳۳۵	۲	۱۶	۱۰/۲۵	۳/۲۱۳
پذیرش مثبت تغییر	۳۳۵	۲	۱۹	۹/۸۱	۴/۳۵۷
کنترل	۳۳۵	۲	۱۲	۷/۵۲	۳/۵۵۶
تأثیرات معنوی	۳۳۵	۰	۱۰	۵/۶۵	۳/۷۷۹
نمره کل تاب‌آوری	۳۳۵	۹	۷۰	۴۲/۴۸	۱۶/۹۱۹

جدول (۱) تعداد، کمینه، بیشینه، میانگین و انحراف معیار نقش متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. تعداد آزمودنی‌ها ۳۳۵ نفر بودند.

جدول ۲. ماتریکس همبستگی بین متغیرها پژوهش

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱- عملکرد خانواده	۱							
۲- عقاید-مناسک	-۰/۵۹۱**	۱						
۳- اخلاق	-۰/۶۴۳**	۰/۷۲۱**	۱					
۴- تصور از شایستگی	-۰/۶۶۴**	۰/۵۰۷**	۰/۶۷۴**	۱				
۵- تحمل عاطفه منفی	-۰/۷۲۰**	۰/۴۲۲**	۰/۵۷۴**	۰/۸۶۱**	۱			
۶- پذیرش مثبت تغییر	-۰/۵۱۵**	۰/۴۲۷**	۰/۵۱۹**	۰/۷۱۶**	۰/۷۷۸**	۱		
۷- کنترل	-۰/۴۹۱**	۰/۳۵۸**	۰/۵۳۸**	۰/۶۸۹**	۰/۷۶۴**	۰/۹۲۹**	۱	

وجود دارد. از آنجایی که نمره پایین در پرسشنامه عملکرد خانواده نشان دهنده کارکردهای بهتر خانوادگی، به همین علت رابطه این متغیر با سایر متغیرها دارای همبستگی منفی و معنادار است. جهت آزمودن مدل موردنظر در پژوهش حاضر، روش الگو یابی معادلات ساختاری (SEM) اعمال گردیده است.

جدول (۲) ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می دهد. بین عقاید-مناسک ($r = -0.591, p < 0.01$)، اخلاق ($r = -0.643, p < 0.01$) تصور از شایستگی فردی ($r = -0.664, p < 0.01$)، تحمل عاطفه منفی ($r = -0.720, p < 0.01$)، پذیرش مثبت تغییر ($r = -0.515, p < 0.01$)، کنترل ($r = -0.491, p < 0.01$) و تأثیرات معنوی ($r = -0.511, p < 0.01$) با عملکرد خانواده رابطه منفی و معناداری

جدول ۳: ضریب استاندارد و مستقیم جهت گیری مذهبی و تاب آوری با عملکرد خانواده

مسیرهای مستقیم	Beta	S.E	C.R.	معناداری
جهت گیری مذهبی ← عملکرد خانواده	-۰/۵۱۸	۰/۰۱۱	-۶/۷۶۵	۰/۰۰۱
تاب آوری ← عملکرد خانواده	-۰/۲۳۶	۰/۰۴۵	-۳/۸۱۰	۰/۰۰۱

غیرمستقیم مدل پیشنهادی از روش بوت استروپ در دستور کامپیوتری پریچر و هیز (۲۰۰۴) استفاده شده است. نتایج روش بوت استروپ برای بررسی مسیرهای واسطه ای غیرمستقیم در جدول (۴) ارائه شده است.

همان طور که در جدول (۳) مشاهده می شود ضریب استاندارد و مستقیم جهت گیری مذهبی ($\beta = -0.518$) و تاب آوری ($\beta = -0.236$) و $\text{sig} = 0.001$ بر عملکرد خانواده معنادار بود. در ادامه جهت بررسی رابطه

جدول ۴- نتایج بوت استروپ جهت گیری مذهبی با میانجی گری تاب آوری بر عملکرد خانواده

مسیر غیرمستقیم	سطح اطمینان ۰/۹۵	معناداری
حد پایین	حد بالا	

جهت گیری مذهبی ← تاب آوری ← عملکرد خانواده	-۰/۰۵۷	-۰/۲۶۲	۰/۰۰۲
--	--------	--------	-------

استفاده شد. بر اساس جدول (۴) نتایج بوت استروپ آمده است. در این روش چنانچه حد بالا و پایین این آزمون هر دو مثبت یا هر دو منفی باشند و صفر مابین این دو حد قرار نگیرد در آن صورت مسیر علی غیرمستقیم معنی دار خواهد بود. مطابق نتایج جدول (۴) این قاعده در مورد جهت گیری مذهبی بر عملکرد خانواده با نقش میانجی تاب آوری صدق می کند. در جدول (۵) شاخص های برازندگی مدل پژوهش آمده است

یک فرض زیربنایی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر وجود مسیر غیرمستقیم است. زمانی که تعداد نمونه چندان زیاد نباشد، بوت استرپ قدرتمندترین و منطقی ترین روش برای دستیابی به اثرات غیرمستقیم را فراهم می آورد. سطح اطمینان ۰/۹۵ و تعداد نمونه گیری مجدد بوت استروپ، ۱۰۰۰ است. برای تعیین معنی داری جهت گیری مذهبی بر عملکرد خانواده از طریق نقش میانجی تاب آوری از روش بوت استروپ در برنامه ماکرو آزمون پریچر و هیز (۲۰۰۴)

جدول ۵: شاخص های برازندگی مدل

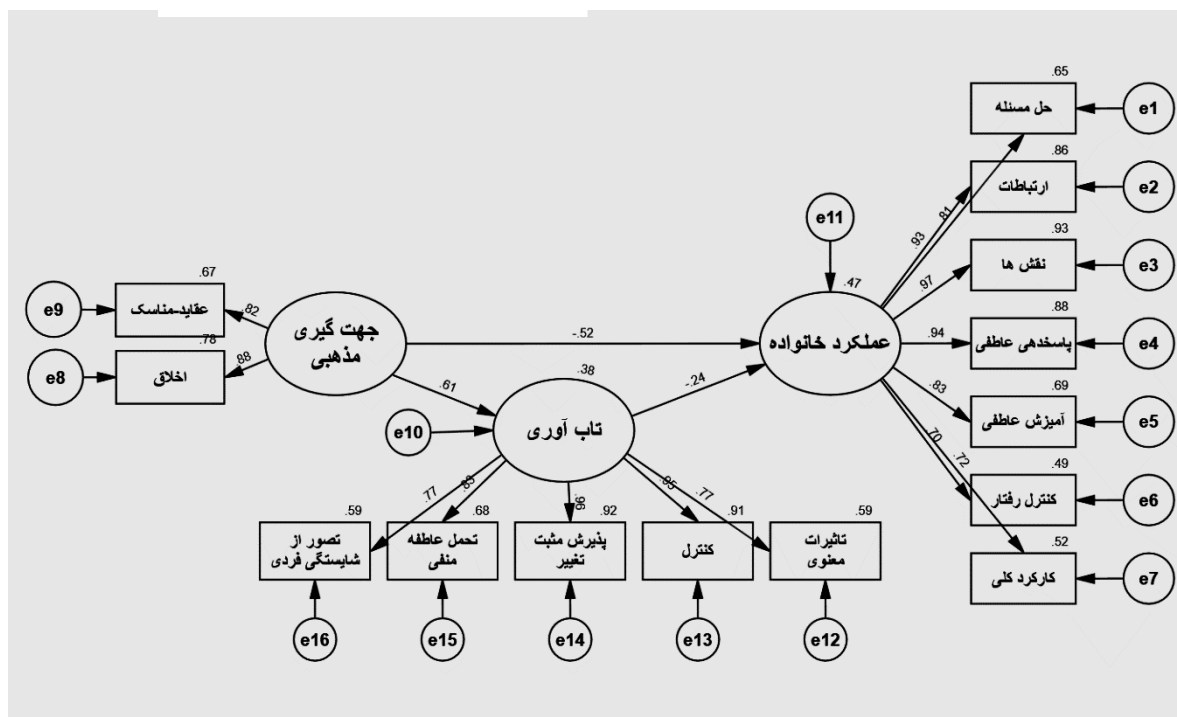
نوع شاخص	شاخص ها	مقدار به دست آمده	مقدار قابل قبول
شاخص های مطلق	کای اسکور هنجار شده (CMIN)	۱۹۲/۴۸۵	-
	درجه آزادی	۷۴	-
	CMIN/DF	۲/۶۰۱	کمتر از ۳
شاخص های نسبی	سطح معناداری	۰/۰۰۱	-
	خطای ریشه‌ی مجذور میانگین تقریب (RMSEA)	۰/۰۷۳	کمتر از ۰/۰۸
	شاخص تقریب برازندگی (PCLOSE)	۰/۰۰۱	-
	شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)	۰/۹۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده یا انطباقی (AGFI)	۰/۹۶۲	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص برازش مقتصد (PCFI)	۰/۶۰۷	بیشتر از ۰/۶۰
	شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)	۰/۷۰۸	بیشتر از ۰/۶۰
	شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	۰/۹۲۱	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۷۷	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص برازش هنجار شده (NFI)	۰/۹۳۱	بیشتر از ۰/۹۰	

جهت آزمون مدل مورد نظر در پژوهش حاضر، روش الگویابی معادلات ساختاری (SEM) اعمال گردیده است.

بالای ۰/۶۰ باشد و بر برازش مناسب و مطلوب مدل دلالت دارند. بر اساس نتایج مدل نهایی پژوهش همان گونه که مشاهده می‌شود این شاخص‌ها همگی مطلوب هستند. همچنین اگر مقدار به دست آمده از شاخص خطای ریشه-ی مجذور میانگین تقریب (RMSEA) کمتر از ۰/۰۸ باشد نشان دهنده برازش مدل است. که در این پژوهش مقدار معناداری برای شاخص تقریب برازندگی (PCLOSE) ۰/۰۰۱ و شاخص RMSEA برابر ۰/۰۷۳ است که بر اساس مدل کلاین (۲۰۱۶) نشان دهنده برازش مدل است.

شکل ۱: مدل نهایی و برازش شده پژوهش

برای بررسی برازندگی مدل از شاخص‌های آمده شده در جدول (۵) استفاده شده است. همان گونه که مشاهده می‌شود مقدار کای اسکور هنجار شده تقسیم بر درجه آزادی (CMIN/DF) مقدار آن ۲/۶۰۱ است و از لحاظ آماری معنادار است (sig=۰/۰۰۱). همچنین اگر شاخص‌های برازش هنجار شده (NFI)، برازش هنجار نشده (NNFI)، برازش مقایسه‌ای (CFI)، افزایشی (IFI)، نیکویی برازش (GFI) و نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) بزرگتر از ۰/۹۰ و برای برازش مقتصد (PCFI)، برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)

تاب آوری در مجموع ۴۷ درصد از واریانس عملکرد خانواده را تبیین می‌کند. لذا فرضیه ویژه سوم مبنی بر اینکه مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت گیری مذهبی با میانجی‌گری تاب آوری در مردان و زنان شاغل شهر همدان تبیین می‌شود تأیید شد.

شکل (۱) مدل ساختاری پژوهش را نشان می‌دهد. مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه (R²) یا ضریب تعیین برای متغیر عملکرد خانواده بر اساس جهت گیری مذهبی با نقش میانجی تاب آوری برابر با ۰/۴۷ به دست آمد، این موضوع بیانگر آن است که جهت گیری مذهبی با میانجی‌گری

بحث

هدف از پژوهش حاضر الگوی ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی در مردان و زنان شاغل شهر همدان با نقش میانجی تاب‌آوری بود. نتایج نشان داد که ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده معنادار بود. این یافته با نتایج تحقیقات ژانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۲)، اونل^۲ و همکاران (۲۰۱۸)، کیانی و همکاران (۱۳۸۹) و سقزی و همکاران (۱۴۰۰) همسویی دارد.

در تبیین این نتیجه به دست آمده می‌توان گفت افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی هستند معنای بیشتری در زندگی احساس می‌کنند و به مذهبشان اعتقاد قلبی دارند. این نگرش مذهبی عمیق و قلبی موجب می‌شود افراد حوادث منفی زندگی را دارای درجه‌ی تهدید کمتری ارزیابی؛ و به حوادث خوش‌بینانه نگاه کنند و امیدواری و معنی‌جویی بیشتری در خود ایجاد نمایند؛ بنابراین افرادی که در زندگی جهت‌گیری مذهبی دارند، خانواده را میدان تربیت و صحنه‌ای برای نیل به مقاصد عالی خود می‌دانند و در زندگی زناشویی عملکرد بهتری دارند، انسان معتقد به خدا که او را شناخته و محبتش را در دل جای داده، می‌داند که او در همه‌جا حاضر و ناظر بر اعمال و رفتار وی است؛ چنین کسی همواره وظایف خود را در برابر همسر و فرزندان انجام می‌دهد و هرگز در این راه کوتاهی نمی‌کند؛ وظایف خود را در برابر آنان انجام می‌دهد و از آزار و اذیت آنان پرهیز می‌کند. رعایت همه‌ی این امور در خانواده و در برخورد با همسر و فرزندان، آنان را به یکدیگر علاقه‌مند می‌کند و استحکام خانواده و رضایتمندی افراد از زندگی خانوادگی را در پی دارد.

همچنین بخشی از یافته‌های پژوهش حاضر نیز بیانگر این بود که تاب‌آوری بر عملکرد خانواده اثر مستقیم دارد. یافته پژوهش نشان داد که تاب‌آوری اثر مستقیم مثبت معنی‌داری بر عملکرد خانواده دارد. این یافته با پژوهش‌های محمد و همکاران (۲۰۲۰)، لو و همکاران (۲۰۱۹)، لو و همکاران (۲۰۱۷)، اوشیر و همکاران (۲۰۱۵)، نجفی و ضرغام (۱۳۹۴) و صفرزاده (۱۳۹۳) همسو است.

بر این اساس می‌توان چنین پنداشت تاب‌آوری بالا در اعضای خانواده به آمادگی خانواده جهت پیش‌گیری از مشکلات منجر می‌شود حتی زمانی که پیشگیری نتواند چاره‌ساز باشد بحران چالشی گذار فرض شده که توان خانواده را در برابر تنش‌های آینده مقاوم‌تر می‌نماید. بر اساس نتایج پژوهش می‌توان این‌گونه گفت که داشتن جهت‌گیری مذهبی به افراد کمک می‌کند که کل زندگی‌شان را غرق در انگیزش و معنا کنند و این انگیزش و معناداری زندگی به بهبود توانایی تاب‌آوری آن‌ها در برابر مشکلات و مصائب زندگی کمک می‌کند و افرادی که تاب‌آوری بهتری دارند در کانون خانواده نیز از این توانایی‌ها استفاده می‌کنند. ناکنشوری و عملکرد معیوب کمتری را در زندگی خانوادگی خود تجربه می‌کنند لذا منطقی است گفته شود که الگوی ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی در مردان و زنان شاغل شهر همدان با نقش میانجی تاب‌آوری تبیین می‌شود. یک فرض زیربنایی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر وجود مسیر غیرمستقیم است. مطابق نتایج این قاعده در مورد جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده با نقش میانجی تاب‌آوری صدق می‌کند. این یافته با پژوهش‌های

¹. Zhang

². O'Neal

ویس^۱ و همکاران (۲۰۱۳)، شی^۲ و همکاران (۲۰۱۵)، اسکالیسکی، وانر، هوو و ماوس (۲۰۲۰)، سیدمیرزایی، حاتمی و حسنی (۱۴۰۱) همسو است. در تبیین نقش تاب-آوری به‌عنوان نقش میانجی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و عملکرد خانواده می‌توان گفت که نبود مهارت تاب‌آوری با ایجاد نگرش منفی نسبت به خود و قضاوت سریع درباره نبود مهارت مقابله‌ای در مواجهه با بحران و ناکامی، به شکل‌گیری احساس خودکم‌بینی منجر می‌شود و تاب‌آوری، میزان توانایی سازگاری افراد در مقابله با بحران و عامل مثبت در سلامت اجتماعی و روانی است (ویس^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). همچنین تاب‌آوری با ایجاد شبکه‌های اجتماعی قوی (شی و همکاران، ۲۰۱۵) مانع از تأثیرگذاری آسیب‌ها بر نظام و عملکرد خانواده می‌گردد که در نتیجه خانواده شادکامی بیشتری را تجربه نموده، اعضای آن صمیمیت و واکنش‌های مثبتی داشته و در مواقع مشکل همبستگی قوی بین آن‌ها ادراک می‌شود (سقزی و همکاران، ۱۴۰۰).

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که جهت‌گیری مذهبی با توجه به نقش تاب‌آوری می‌تواند عملکرد خانواده را پیش‌بینی کند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که جهت‌گیری مذهبی با توجه به نقش تاب‌آوری می‌تواند تبیین‌کننده عملکرد خانواده باشد.

این پژوهش مانند هر پژوهش علمی دیگر با محدودیت‌هایی مواجه بود. از جمله، یافته‌های این پژوهش حاصل

اطلاعات گردآوری‌شده از طریق پرسشنامه‌های خود گزارش‌دهی در جامعه محدود به شاغلین ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان بود. لذا توجه به این نکته در تعمیم‌دهی نتایج به گروه‌های دیگر حائز اهمیت است. از این‌رو انجام پژوهش‌های مشابه در میان جامعه آماری متفاوت ضرورت دارد. همچنین، استفاده از ابزارهای مختلفی مثل مشاوره، مصاحبه و درجه‌بندی رفتار، بر قابلیت اعتماد نتایج پژوهش خواهد افزود؛ بنابراین سازمان‌ها و نهادهای مختلف شهر همدان می‌توانند از نتایج این پژوهش برای توانمندسازی کارکنان خود استفاده کنند. به این صورت که با برگزاری کارگاه‌های روان‌شناختی با محوریت مذهب و معنویت و با کمک آموزش تاب‌آوری به کارکنان به تقویت عملکرد خانواده کارکنان و تحکیم بنیان خانواده‌های این افراد کمک کنند. در پایان پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی، تأثیر عوامل فرهنگی، محیطی و خانوادگی بر عملکرد خانواده مورد بررسی قرار گیرد.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روان‌شناسی عمومی در گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج و دارای مجوز پژوهشی به شماره ۱۱۵۴۸۰۰۵۷۱۴۰۱۳۸۱۴۰۰۱۶۲۴۲۲۹۳۴ است.

نویسندگان این مقاله از مسئولان ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان و شرکت‌کنندگان در پژوهش قدردانی می‌کنند.

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی در انتشار ندارند.

³. Weiss

¹. Weiss

². Shi

References

- Aivalioti I, & Pezirkianidis C. (2020). The Role of Family Resilience on Parental Well-Being and Resilience Levels. *Psychology*, 11,1-10. DOI: 10.4236/psych.2020.1111108
- Ayouzi, S. Kami J, Hatmian P. (2019). The effectiveness of yoga-based mindfulness on reducing anxiety and improving resilience in middle-aged women in Kermanshah. *Iranian Nursing Research Journal*, 14, 31-37. (In Persian) <http://ijnr.ir/article-۲۱۱۷-۱-fa.html>
- Azarbajjani M. (2003). Preparation and construction of religious orientation test based on Islam. Qom, Hoza Research Institute and University. (In Persian)
- Farshad M, Najar Pourian S, & Salamabadi M. (2018). Prediction of family functioning based on communication patterns and perceived social support in married nursing students of Hormozgan University of Medical Sciences. *Psychiatric Nursing*, 6, 19-25. (In Persian) <http://ijpn.ir/article-۱-1037-fa.html>
- Gottfried AE. (2021). Maternal employment in the family setting: Developmental and environmental issues I. In *Employed mothers and their children*, 63-84.
- hamid N, Khorasani Dehshotoran M, Beshlideh K, & Marashi S.A. (2023). The Role of Perceived Stress and Positive Affect as Mediators in the Relationship between Religious Orientation and Mental Health. *Studies in Islam and Psychology*, 17,129-146.(In Persian) DOI: 10.30471/psy.2022.8784.2022.
- Heerman WJ, Samuels LR, González Peña T, van Wyk C, Mayberry LS, Lounds Taylor J & Martin NC. (2021). Family Resilience and Childhood Obesity Among Children Exposed to Adverse Childhood Experiences in a National Survey. *Obesity Science & Practice*, 57(1), 12-35.
- Khodabakhshi Kolayi A, Mateen L, Philofasinejad M, & Thanago A. (2019). Investigating the educational package to raise awareness of puberty changes on the resilience and distress tolerance of adolescent girls. *Journal of Psychiatry*, 7, 1-8(In Persian). <http://ijpn.ir/article-۱-1287-fa.html>
- Kiani A, Farah Bakhsh K, Asadi M & Shir Alipour A. (2010). Dimensions of religious orientation and family communication boundaries: A fundamental correlation. *Journal of Psychology and Religion*, 3, 106-93. (In Persian)
- Lu c, Yuan L, Lin W, Zhou Y & Pan S. (2017). Depression and resilience mediates the effect of family function on quality of life of the elderly. *Archives of gerontology and geriatrics*, 71917,34-42. DOI: 10.1016/j.archger.2017.02.011
- Luo D, Xu JJ, cai X, Zhu M, Wang H, Yan D, & Li MZ. (2019). The effects of family functioning and resilience on self-management and glycaemic control among youth with type 1 diabetes. *Journal of clinical nursing*, 28,4478-4487. DOI: 10.1111/jocn.15033
- Mam Shari P, Shabani I, Khansari S, Najafi K, Farokhi S & Aminpour M. (2022). The mediating role of problem solving strategies in the relationship between metacognitive beliefs and cognitive emotion regulation strategies with resilience in the era of covid-19. *Roish Psychology Scientific Journal*, 11, 205-2016. (In Persian) <https://civilica.com/doc/1639652>
- Moradi S & the strength of Mir Kohi M. (2020). Comparison of the role of hope and resilience in predicting the life satisfaction of the elderly. *Journal of Gerontology*, 5, 71-81. (In Persian) <http://joge.ir/article-۱-384-fa.html>
- Muhamad S, Rashid NKA, Hussain NE, Akhir NHM, & Ahmat N. (2020). Resilience as a moderator of government and family support in explaining entrepreneurial interest and readiness among single mothers. *Journal of Business Venturing Insights*, 13, 1-10. (In Persian) doi.org/10.1016/j.jbvi.2020.e00157
- Munir A & Malik J. (2020). Mediating role of religious orientation and moral character for the relationship between parent and peer attachment and delinquency. *Cogent Psychology*. 7. Doi:10.108/23311908.2020.1761042.
- Najafi A & Zarghami Z. (2015). Resilience relationship with family communication patterns. *Journal of Public Thought Studies*, 15, 25-38. (In Persian) magiran.com/p۱۴۷۳۴۴۴
- O'Neal CW, Lucier-Greer M, Duncan JM, Mallette JK, Arnold AL, & Mancini JA. (2018). Vulnerability and resilience within military families: Deployment experiences, reintegration, and family functioning. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 3250-3261. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1149-6>

- Oshiri A, Lucier-Greer M, O'Neal CW, Arnold A, Mancini JA, & Ford JL. (2015). Adverse childhood experiences, family functioning, and resilience in military families: A pattern-based approach *Family Relations*, 64, 44-63. doi:10.1111/fare.12108
- Pan Y, Yang Z, Han X, & Qi S. (2021). Family functioning and mental health among secondary vocational students during the COVID-19 epidemic: A moderated mediation model. *Personality and Individual Differences*, 171, 110490. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110490>
- Preacher KJ, & Hayes AF, (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior research methods, instruments, & computers*, 36,717-731. <https://doi.org/10.3758/BF3206553>
- Safarzadeh M, (2014). The relationship between family functioning and life orientation with the resilience of female high school students. Master's thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Educational Sciences and Psychology. (In Persian)
- Saqzai A, Yazdani Asfidavajani h, Afzali N & Gul Mohammadian M. (2021). The mediating role of family functioning in the relationship between resilience and inferiority complex. *Scientific and Research Journal of Psychology*, 2, 290-308. (In Persian) 20.1001.1.18808436.1400.25.2.7.9
- Seyed Mirzaei b, Hatami M, & Hosni J. (2022). Comparison of religious orientation, resilience and psychological flexibility based on levels of metacognition in the wives of martyrs of Alborz province. *Scientific Journal of Military Psychology*, 13,11-26. (In Persian) DOR: 20.1001.1.25885162.1401.13.50.1.7
- Sharifian, M. Jandaghi, F. Nazarchob Masjidi, M.; and Azizi, S. (2020). Investigating the mediating role of spiritual health in the relationship between irrational beliefs and ineffective attitudes with psychological well-being in women with multiple sclerosis using structural equation modeling. *Health-centered Islamic lifestyle magazine*, 4,28-37. (In Persian) <http://islamiclifej.com/article-۱-380-fa.html>
- Shaw SCK. (2020). Hopelessness, helplessness and resilience: The importance of safeguarding our trainees' mental wellbeing during the COVID-19 pandemic. *Nurse Education in Practice*, 44, 102780. DOI: 10.1016/j.nepr.2020.102780
- Shi M, Wang X, Bian Y, & Wang L. (2015). The mediating role of resilience in the relationship between stress and life satisfaction among Chinese medical students: a cross-sectional study. *BMC medical education*, 15, 1-7. DOI:10.1186/s12909-015-0297-2
- Skalisky J, Wanner S, Howe B, & Mauseth K. (2020). Religious coping, resilience, and involuntary displacement: A mixed-methods analysis of the experience of Syrian and Palestinian refugees in Jordan. *Psychology of Religion and Spirituality*. [Doi:10.1037/rel390]
- Weiss JA, Robinson S, Fung S, Tint A, Chalmers P, & Lunsky Y. (2013). Family hardiness, social support, and self-efficacy in mothers of individuals with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 7, 1310-1317. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2013.07.016>
- Zhang H, Han T, Ma S, Qu G, Zhao T, Ding X, & Sun Y. (2022). Association of child maltreatment and bullying victimization among Chinese adolescents: The mediating role of family function, resilience, and anxiety. *Journal of affective disorders*, 299, 12-21. DOI: 10.1016/j.jad.2021.11.053